

Za zmínku stojí i další přírůstek, *Boletín Informativo*, vydávaný amsterodamskou univerzitou, který přináší 2krát do roka bibliografické informace o publikacích a latinskoamerickém výzkumu realizovaném v Evropě. I když jde o časopis bez vlastních analytických článků, je nicméně cennou podkladovou příručkou pro vědecký výzkum latinskoamerické problematiky.

Se Španělskem byly v poslední době navázány dva nové kontakty. Z „Instituto de Cultura Hispánica“ začal docházet *Mundo Hispánico*. Tento ústav není třeba nějak blíže představovat; je to jedna z největších kulturně vědeckých institucí v celém hispanoamerickém světě. Jeho činnost je však zaměřena spíše na historicko-kulturní otázky. Zmíněný časopis proto přináší převážně informace o společenském a kulturním dění v hispanoamerické oblasti. Nejde tedy o vědeckou

publikaci v pravém slova smyslu, pro badatele však může mít význam jako sociologický a informační materiál.

Dalším periodikem je časopis Novinářského ústavu navarské university v Pamploně *Nuestro Tiempo*. Je to rovněž měsíčník věnovaný různým aktuálním problémům politiky, práva, kultury, ekonomiky ap. Každé číslo má tematický charakter. Publikují zde i někteří významní španělští politologové. (V posledních číslech se vyskytla témata jako studentské hnutí, teoretické problémy politické moci, konkordát španělského státu s církví, hospodářský rozvoj Španělska a jiné).

Všechny citované publikace jsou tedy výrazným přínosem do fondu knihovny ÚMPE a zároveň obohacují materiálovou základnu pro studium moderní hispanoamerické politiké skutečností v Československu.

VÍT URBAN

EKONOMICKÁ VÁLKA ZÁPADU 1947—1967

Gunnar Adler-Karlsson, *Western Economic Warfare 1947 — 1967*; Acta Universitatis Stockholmiensis, Stockholm Economic Studies, Almqvist & Wicksell 1968, 214 str.

„Obraz, který předkládám, se podstatně liší od toho, co bylo na Západě všeobecně přijato, a také od toho, v co jsem sám věřil, když jsem započal svou výzkumnou práci.“ (Str. 4 recenzované publikace.)

Příznává-li autor vědecké publikace, že výsledky výzkumu nepotvrdily jeho hypotézu, je to jistě projev poctivosti vědce. Skutečnost, že úvod ke knize Adler-Karlssona napsal jeden z nejlepších západních znalců ekonomických vztahů Východ—Západ v období studené války, Gunnar Myrdal, jen podtrhuje naše tvrzení.

V této recenzi se zabýváme převážně autorovým přístupem, který se nám zdá velmi zajímavý. Už zařazení tohoto díla do určité ustálené vědecké disciplíny znamená jisté obtíže. Myrdal sám vyjadřuje pochybnosti v této otázce: „Ačkoli je práce zaměřena na ekonomický komplex dané problematiky, [autor] se nevyhnul sledování a rozboru motivů politiky embarga... Knihovník bude v rozpacích, zda má tuto knihu zařadit pod heslo ekonomických nebo politických dějin, mezinárodní politické vědy nebo mezinárodního obchodu.“ (Str. XIII.) Domníváme se, že jde o novou disciplínu, jež se v poslední době objevuje častěji, dosud však není ustálená — o vědu o vzájemném vztahu politiky a

ekonomiky ve vnější sféře činnosti států. Právě proto, že pozorujeme vznik nové disciplíny, přinejmenším však mezidisciplíny bez ustálené a vyzkoušené metodiky, věnujeme pozornost této stránce díla.

Adler-Karlsson přistupuje k dané tematice z dvojího hlediska, historického a logického. V historické části (II., III. a V. kapitola) sleduje autor konkrétní vývoj v dvacetiletém období, jež se pozorovat dá, a proto také považuje toto období za dostatečné k vyvození jistých relevantních závěrů. Tato část je přirozeně zpracovaná historickou metodou, což je méně problematické, neboť i ekonomické dějiny mají již svou metodiku. Podstatné — ač rovněž ne zcela nové — je skloubení ekonomických skutečností a jejich politických příčin. Daleko častější v literatuře mezinárodních vztahů je jev opačný, tj. líčení politického vývoje bývá provázeno vyličením relevantních ekonomických skutečností. Pokud byla na téma západního embarga v době studené války napsána pojednání v socialistických zemích, ope-

rovala většinou s daleko menším množstvím průkazného materiálu než dílo Adlera-Karlssona a, nutno dodat, s větší dávkou hotových politických úsudků. Právě to je učinilo méně přesvědčivými, i když se Adler-Karlsson nakonec pracoval k závěrům, v socialistických zemích již dávno přijatým, tj. že západní embargo vzniklo pod tlakem Spojených států, odpovídalo nesprávné představě rozhodujících kruhů USA o možném působení embarga na růst socialistických zemí a ve svých důsledcích poškozovalo celou Evropu, včetně západoevropských zemí, dokonce tyto země víc než socialistickou východní Evropu.

Vraťme se však k metodickým otázkám. Politika embarga je vyličená nejen ve svém historickém vývoji, od vzniku přes vyvrcholení a dvě podstatné revize (1964, 1968) až po faktické zrušení převážně většiny embargačních opatření včetně v úvěrové oblasti, ale také ve své celé šíři, tedy včetně embarga proti Čínské lidové republice a proti Kubě (kapitola V). Části, jež jsme předtím nazvali rozbořem z věcných hledisek, jsou obsaženy především ve IV. kapitole a zčásti v úvodní I. kapitole. Ta je poněkud obšírnou expozicí, zabírá asi 15 % z 214 stránek čistého textu. Nelze se divit, že expozice a popis metodiky, objasnění obtíží s prameny zabírá tolik místa. Je to přirozené všude tam, kde nelze pracovat podle ustálené metodiky vědecké disciplíny. Hledání autorovo se projevuje i v jisté neucelenosti této vstupní kapitoly. Autor si zde někdy pomáhá i vtípně volenými citáty, snad aby zaujal čtenáře, ačkoliv téma samo o sobě stačí vzbudit dostatečný zájem.

IV. kapitola je nadepsaná „Pokus o kvantifikace“. Tato kapitola je rovněž velmi obsáhlá, zabírá téměř čtvrtinu textové části a pokouší se o řešení závažného a obtížného problému: jaký mohl být objem a charakter vzájemného obchodu mezi Východem a Západem bez embarga, jaká by byla úroveň „normálního“ obchodu mezi dvěma částmi Evropy. Tato otázka nepatří do kategorie *ab ovo* neřešitelných problémů „co by bylo bývalo, kdyby“. Má také svůj velmi praktický význam pro řešení otázky optimální mezinárodní dělby práce mezi oběma částmi Evropy. Zejména tato část Adler-Karlssonova díla by zasluhovala hlubšího rozpracování, tím spíše, že zde začíná působit myšlenka vznikající z uvedeného již autorova závěru: jestliže embargo bylo řešením vyplývajícím z představa a třeba i z potřeb reprodukčního procesu mimoevropské ekonomické mocnosti (autor sám neuvádí a nedokládá tuto potřebu) a ochuzovalo Evropu

o jisté, ne bezvýznamné možnosti poválečné rekonstrukce z vlastních sil, hnalo vodu na mlýn i různým tendencím skupinové autarkie a bránilo možnosti evropské ekonomické a vědeckotechnické kooperace a hledání evropských řešení evropských problémů, než rostoucí ekonomická síla a vědeckotechnický náskok Spojených států znovu přivodí řešení neodpovídající zájmům evropských národů.

KAREL ČERNÝ

Peter Bender, *Zehn Gründe für die Anerkennung der DDR*, Fischer Bücherei, Frankfurt/Main 1968, 139 str.

Autor knihy vychází z teze, že dějiny západoněmecké politiky vůči NDR a tzv. východní politiky jsou dějinami opožděných reakcí a zameškaných příležitostí. Rozebrá dosavadní principy této politiky a příčiny její strnulosti. V důsledku mění se politiku velmocí (od politiky „roll back“ k politice kooperace s Východem) byla NSR rovněž nucena přezkoumat svou politiku vůči Východu a vůči NDR. Učinila tak ale stejně váhavě a polovičatě jako předtím a soustředila se především na změny ve formulacích. Krkolomné formulační nuance se týkaly například otázky hranic, platnosti Mnichova, uznání NDR, navázání „normálních“, „rovnoprávných“ nebo „státních“ vztahů s NDR, vedly se nekonečné diskuse o tom, zda je možno NDR pokládat vůči NSR za cizinu (Ausland), zda by měla být uznána *de facto* nebo *de iure*, zda by šlo o navázání mezinárodně právních nebo státoprávních vztahů atd. Toto množství a neujasněnost pojmů plně odpovídá neujasněnosti této politiky a křečovitému lpění na dosavadních dogmatech, která se NSR snaží překonat jen klikkami ve formulacích.

Autor vychází z nutnosti uznat NDR, uznat rovnoprávnou existenci druhého německého státu a uvádí pro to deset obsáhlé dokumentovaných důvodů.

První důvod: Sjednocení Německa je v dohledné době nerealné a je přinejmenším tak vzdálené jako sjednocení Evropy. Svět si zvykl na dva německé státy a nezabránila tomu ani Hallsteinova doktrína. Není-li možno určitému vývoji zabránit, je lépe se mu postavit do čela. NDR je třeba uznat, dokud je to ještě otázkou a předmětem možného jednání a kompromisu mezi oběma státy. Vývoj by mohl vést k tomu, že uznání NDR Spolkovou republikou jednoho dne přestane být otázkou, o které bude možno ještě s NDR jednat.

Druhý důvod: Uznáním NDR by se zápa-

doněmecká zahraniční politika zbavila velké zátěže a získala by větší možnost akceschopnosti a spolupráce, a to jak ve vztahu ke svým spojencům, tak ve vztahu k třetímu světu a k Východu. Autor poukazuje na obtížnosti a trapnosti v zahraničně politických vztazích NSR, k nimž v důsledku neuznávání NDR dochází.

Třetí důvod vidí Bender v tom, že by vláda tímto krokem získala také větší akceschopnost ve vnitřní politice. Vyřešila by se tím řada vnitropolitických problémů a odstranila nutnost neplodného vnitropolitického manévrování v této otázce. Odvolávali se vláda na veřejné mínění, které prý nemůže uznat „Ulrichtův samozvaný režim“, pak to je demagogie.

Čtvrtý důvod: Diskriminace NDR zraňuje sebevědomí vedení a obyvatelstva NDR. Uznání rovnoprávnosti druhého německého státu by odbouralo vzájemné předsudky, usnadnilo by vzájemné jednání a zabránilo by hrozícímu vzájemnému odcizení Němců v obou státech. Trauma diskriminace vede k přemrštěnému trvání NDR na určitých formách ve vzájemných vztazích. Sem patří například titulování úředních osob NDR, trapnosti se státními vlajkami při účasti obou německých států na mezinárodních akcích atd. Diskriminace a odcizení by vedly až k nepřátelství a tomu je třeba zabránit. Obyvatelstvo NDR má navíc plný důvod k hrdošti nad dosaženými hospodářskými a sociálními výsledky své země.

Pátým důvodem pro uznání NDR by bylo získání větší pohyblivosti ve východní politice a v politice k německé otázce. Triky při navazování diplomatických vztahů se socialistickými zeměmi, triky s formulacemi při různých smlouvách, jako například při smlouvě o nepoužití násilí, nutně vyvolávají nedůvěru, brání socialistickým zemím v rozvoji vztahů s NSR, a tím celkové politice uvolňování mezi Východem a Západem. Je třeba si uvědomit, že Východ nemůže zlepšovat své vztahy s NSR na úkor NDR.

Šestý důvod: Uznání NDR by posílilo pozice vedení NDR, což by mu umožnilo uvolnit dosavadní tuhý režim a uvolnit vztahy k NSR. Fakt, že liberalizace v NDR vyžaduje stabilizaci NDR, se jen ve jako zdánlivý paradox. Režim NDR se totiž musí neustále bránit a nemůže proto použít plně svých sil k rozvoji a zajištění i všech občanských svobod pro své obyvatelstvo. Rivalita obou politických systémů by sice uznáním nebyla odstraněna, ale rovnoprávnost obou států by umožnila dosáhnout alespoň takových věcných vztahů mezi oběma státy, jaké existují mezi ostatními státy východní a západní Evropy.

Sedmý důvod: Uznání by umožnilo NDR provádět samostatnější zahraniční politiku a vedlo by možná i k volnější politice celého socialistického bloku, jehož jednoty se NDR takto musí neustále dožadovat.

Osmy důvod: Bez uznání NDR není možno podstatněji rozvinout spolupráci se Sovětským svazem a se socialistickými zeměmi, odstranit nedůvěru v bonnskou východní politiku a v její snahy o navázání diplomatických styků se socialistickými zeměmi. Uznání by navíc přispělo k uvolnění vztahů v Německu, v Evropě a vzalo by Moskvě argument o západoněmeckém revanšismu, který pomáhá udržovat tvrdý kurs SSSR a socialistického bloku vůči NSR. Současný postoj NSR k NDR konzervuje bloky a jejich existenci a udržuje i vnitřní stagnaci jednotlivých socialistických zemí.

Devátým důvodem je zajištění západního Berlína. Životaschopnost západního Berlína [hospodářská spolupráce s NDR, zajištění přístupových cest atd.] se dá udržet jedině dohodou s Východem a ta je možná jedině za podmínky uznání NDR. Zajištění životních podmínek tohoto města stojí za takovou cenu.

Desátý důvod: Jedině za předpokladu rovnoprávné účasti NDR na procesu uvolňování napětí mezi Východem a Západem bude moci být překonáno rozdělení Evropy, a tím i rozdělení Německa. Uznání také umožní dohodnout se na nějakém bezpečnostním systému. Čím větší budou možnosti spolupráce, tím lepší budou podmínky pro postupné sblížení obou německých států, a tedy i pro možné sjednocení.

M. ŠTĚPÁNOVÁ

Wilfried Daim, *Der Vatikan und der Osten*. Kommentar und Dokumentation, Europa Verlag, Vídeň 1967, 456 str.

Tato kniha je již třetí prací rakouského publicisty Daima, která je věnována zkoumání jednoho z aspektů současné církevní politiky [*Kirche und Zukunft*, Vídeň 1963 a *Linkskatholizismus*, Vídeň 1965]. Téma vatikánské zahraniční politiky vůči státům východní Evropy, jež si autor zvolil pro svou poslední práci, však pokračuje svým významem rámeč úzké církevní problematiky a spadá spíše do oblasti mezinárodních vztahů. Navazuje tak zejména na tématicky užší a podrobnější práci francouzského historika M. Mourina [M. Mourin, *Der Vatikan und die Sowjetunion*, Mnichov 1967, první vydání Paříž 1965]. Na rozdíl od něho se Daim

nezabývá historickým vývojem vztahů mezi Vatikánem a východoevropskými zeměmi a omezuje se na problémy těchto vztahů po druhé světové válce, především v šedesátých letech.

Ve dvou obecných a úvahových kapitolách analyzuje autor cíle a metody vatikánské východní politiky v rámci zahraniční politiky církevního státu vůbec. Těžištěm práce je pak charakteristika politiky Vatikánu vůči jednotlivým evropským socialistickým státům. Daim ji zkoumá ze dvou aspektů: z ideologického (vztah mezi křesťanstvím a komunismem) a z hlediska specifických zvláštností postavení církve v SSSR, Polsku, Jugoslávii, ČSSR a v ostatních zemích. Rozbírá příčiny, jež bránily po druhé světové válce rozvoji vztahů mezi Vatikánem a socialis-

tickými vládami, a všímá si politiky církevních představitelů v těchto zemích. Zajímavý je zejména Daimův názor na postavení NDR ve vatikánské politice: „NDR představuje pro Vatikán terén nevyužitých možností... Vatikán by mohl polo-oficiálními kontakty pomoci k přípravě uznání NDR.“

Více než polovina místa v této publikaci (270 stran) je věnována dokumentům (oficiálním dopisům, prohlášením, projevům a protokolům), jež se přímo týkají vztahů Vatikánu a SSSR, Polska, Maďarska, Jugoslávie a NDR.

Daimovo dílo je ve své tématické oblasti prací průkopnickou a je zajímavé i pro československého čtenáře.

JANA MRÁZKOVÁ